

OPIS REALIZACJI CELÓW STATUTOWYCH

Załącznik do sprawozdania z działalności Fundacji Ośrodka KARTA za 2023 rok

CELE I STRATEGIA DZIAŁANIA

Fundacja Ośrodka KARTA jest niezależną, apolityczną organizacją pożytku publicznego, nie reprezentującą żadnej formacji światopoglądowej, religijnej czy kulturowej. Celem Fundacji jest upowszechnianie wiedzy o wydarzeniach i postawach w XX wieku, które mają wpływ na współczesne życie społeczne, zaspokajanie społecznych potrzeb poznawczych i edukacyjnych związanych z przeszłością, a także działania opiniotwórcze.

Fundacja zajmuje się gromadzeniem, przechowywaniem, upowszechnianiem i udostępnianiem świadectw życia społecznego Polski i regionu z XX wieku. Osią wszystkich działań jest archiwum, na które składają się zbiory dokumentów, ikonografii i dźwięków. Fundacja jest jednym z największych archiwów społecznych w Polsce i dąży do wzmocnienia podobnych sobie podmiotów.

Odkrywamy, chronimy i upowszechniamy historię widzianą z perspektywy wielu jednostek. Robimy to w taki sposób, że historia staje się źródłem zrozumienia, buduje wspólnotę, wspiera pojednanie. Tak naprawiamy przeszłość.

Najważniejsze kierunki działania:

- gromadzenie rozproszonej społecznej dokumentacji oraz zapisanie pamięci świadków związanych z wybranymi wydarzeniami (mało znanymi i najczęściej nadużywanymi politycznie) z przeszłości naszej części Europy w XX wieku;
- dokumentowanie i upowszechnianie historii osób, które ucierpiały w wyniku działania systemów totalitarnych, a których losy nie są znane współczesnym;
- dokumentowanie i upowszechnianie tradycji postaw nonkonformistycznych – w warunkach totalitaryzmów, które w XX wieku dominowały w naszym regionie;
- mobilizowanie energii społecznej różnych środowisk i pokoleń (w tym młodzieży szkolnej), w Polsce i za granicą, do działań dokumentujących historię najbliższego otoczenia;
- promowanie atrakcyjnej formuły pisania o historii najnowszej – takiej, która sprawia, że przeszłe doświadczenia nie są traktowane jako drugorzędne wobec współczesności.

Fundacja Ośrodka KARTA realizuje swoje cele statutowe poprzez działalność archiwalną, badawczą, edukacyjną, wydawniczą, wystawienniczą, oraz poprzez różnorodne programy i projekty dokumentacyjne.

Fundacja jest członkiem Ogólnopolskiej Federacji Organizacji Pozarządowych, Polskiej Izby Książki, europejskiej sieci EUSTORY oraz Europejskiej Sieci Pamięć i Sumienie.

I. ARCHIWUM FUNDACJI OŚRODKA KARTA

Archiwum Fundacji Ośrodka KARTA jest archiwum społecznym, którego zbiory w większości pochodzą od osób prywatnych. Archiwum gromadzi, opracowuje, przechowuje wieczyście, digitalizuje oraz udostępnia bezpłatnie materiały archiwalne w czytelni Archiwum Fundacji Ośrodka KARTA.

W 2023 roku Archiwum Fundacji Ośrodka KARTA otrzymało od prywatnych ofiarodawców 50 nowych kolekcji zawierających materiały wspomnieniowe, dokumentowe, fotograficzne, wydawnictwa podziemne. Każda z kolekcji została przepakowana w teuczki ochronne, otrzymała swój numer w księdze nabytków oraz został podpisany protokół z ofiarodawcą kolekcji.

W Archiwum FOK przy pracach z kolekcjami archiwalnymi pomagało łącznie 17 wolontariuszy i 4 praktykantów.

Od września 2023 roku Archiwum Fundacji Ośrodka KARTA przystąpiło do Programu Praktyki Społecznie Użyteczne prowadzonego przez Federację Mazowia. W ramach projektu udało się pozyskać 2 praktykantów, którzy podjęli praktykę zawodową podczas odbywania swoich studiów na uczelni wyższej. Udział w Programie zaplanowany jest również na rok 2024.

Od kwietnia do czerwca 2023 roku Archiwum FOK przyjęło na staż naukowy stażystę z Węgier w ramach programu Erasmus z Central European University w Wiedniu.

Archiwum Fundacji Ośrodka KARTA odpowiedziało na ok. 400 zapytań mailowych w sprawie kwerend, udostępnienia zbiorów, zgłoszeń oddania zbiorów, zamówień kopii cyfrowych zbiorów (wykonano razem 928 stron skanów). Z czytelni Archiwum Fundacji Ośrodka KARTA skorzystało 60 czytelników po uprzednim zarezerwowaniu terminu.

Dział fotograficzny archiwum odpowiedział na ok. 1800 zapytań mailowych w sprawie udostępnienia zdjęć, udostępnił ok. 1000 zdjęć na podstawie zamówień zewnętrznych oraz ok. 600 zdjęć na potrzeby wydarzeń i przygotowywanych wydawnictw FOK.

Archiwum FOK udostępniło 226 nagrań dźwiękowych (ok. 1077 plików) w odpowiedzi na zewnętrzne prośby osób prywatnych i instytucji.

a) opracowano i zaopatrzone w inwentarz:

— Kolekcję Marka Edelmana, sygn. FOK/564

Kolekcja Marka Edelmana (1919-2009)- działacza Cukunftu, młodzieżowej organizacji Powszechnego Żydowskiego Związku Robotniczego (Bundu), od 1942 roku Żydowskiej Organizacji Bojowej, jednego z przywódców powstania w getcie warszawskim, uczestnika powstania warszawskiego; wieloletniego inicjatora niezależnych obchodów rocznicy powstania w getcie; wybitnego kardiologa; od 1976 roku współpracownika Komitetu Obrony Robotników, od września 1980 działacza „Solidarności”; uczestnika obrad Okrągłego Stołu; Kawalera Orderu Orła Białego i Komandora francuskiej Legii Honorowej; doktora honoris causa uniwersytetów: Yale, Łódzkiego, Jagiellońskiego oraz Wolnego Uniwersytetu Brukselskiego – przekazana została do Archiwum Ośrodka KARTA przez Paulę Sawicką w 2023 roku. Kolekcja składa się z materiałów z lat 1936– 2009. Zawiera: korespondencję przychodzącą do Marka Edelmana między innymi od Władysława Bartoszewskiego, Jana Józefa Lipskiego, Wiktora Woroszyńskiego, Leszka Balcerowicza, Jerzego Buzka, Aleksandra Kwaśniewskiego; podziękowania, gratulacje, prośby, listy prywatne; dokumenty dotyczące getta warszawskiego i powstania w nim (niemieckie raporty, rozkazy, depesze, meldunki,

niemiecki fotoreportaż o getcie warszawskim, kronikę getta), ludności żydowskiej, stosunków polsko-żydowskich; teksty wystąpień i przemówień; zaproszenia, programy konferencji; materiały pracy zawodowej Marka Edelmana; materiały prasowe; drzewo genealogiczne rodziny Edelmanów.

W kolekcji zachowano układ nadany przez twórcę. Większość segregatorów posiadała szczegółowy spis zawartości. Zachowano oryginalne tytuły poszczególnych jednostek nadanych przez twórcę. Kolekcja została przekazana w segregatorach w dobrym stanie, poddano ją konserwacji zachowawczej, przepakowano do teczek bezkwasowych i kopert bawełnianych wraz z nadaniem im opisu: nazwy instytucji przechowującej akta, nazwy kolekcji, tytułu jednostki archiwalnej, dat, sygnatur. Kolekcja liczy 5 157 stron. Kolekcja udostępniana jest na miejscu w czytelni Fundacji Ośrodka KARTA.

W ramach projektu zorganizowane zostało spotkanie poświęcone kolekcji Marka Edelmana w dniu 9 listopada 2023 roku w Witrynie Domu Wschodniego na Pl. Konstytucji 6 w Warszawie. Projekt został dofinansowany przez Poczta Polska.

— **Kolekcję Jana Lityńskiego, sygn. FOK/523**

Kolekcja Jana Lityńskiego (1946–2021) – uczestnika Marca 68, działacza opozycji demokratycznej, w latach 1976–80 współzałożyciela, autora i redaktora związanych z KOR-em pism: „Biuletynu Informacyjnego”, „Robotnika” i „Krytyki”; od 1977 członek Komitetu Samoobrony Społecznej „KOR”, działacza i doradcy władz NSZZ „Solidarność”, internowanego w Białołęce oraz aresztowanego w procesie członków KOR-u, uczestnika Okrągłego Stołu, od 1989 roku posła na Sejm X, I, II i III kadencji; doradcy prezydenta RP Bronisława Komorowskiego ds. kontaktów z partiami i środowiskami politycznymi – przekazana została przez żonę Elżbietę Bogucką-Lityńską do Archiwum Ośrodka KARTA wiosną 2023. Kolekcja składa się z materiałów z całego życia Jana Lityńskiego. Są to: dokumenty szkolne z lat 50. i 60.; notatki osobiste; korespondencja z lat 50.–90., w tym z Teresą Bogucką, Barbarą Toruńczyk, Barbarą Weigl, Martą Petrusiewicz, Wiktorem Holsztyńskim oraz z matką; materiały związane z Marcem 68 (m.in. postanowienie o przedłużeniu aresztu tymczasowego, karta wstępu na salę rozpraw, zapiski z Centralnego Więzienia w Warszawie z 1968 roku, wycinki prasowe); świadectwo z więzienia w Strzelcach Opolskich; materiały dotyczące skreślenia J.L. z listy studentów UW, pokwitowania przeszukań mieszkania w latach 70. i 80.; dokumentacja związana z pracą zawodową; materiały KOR, KSS „KOR”, ROPCiO (m.in. oświadczenia, komunikaty); materiały matki, Reginy Lityńskiej z domu Lorenc (m.in. życiorys, dokumenty pracy zawodowej, zapis rozmowy z R.L., korespondencja; materiały osobiste ojca, Ryszarda Lityńskiego; około 200 fotografii z lat 40.–90. oraz album ze zdjęciami rodzinnymi z 1946 roku oraz z okresu dzieciństwa J.L. Kolekcja nie posiadała układu nadanego przez twórcę kolekcji. Materiały zostały przepakowane do specjalnych teczek archiwizacyjnych.

b) zdigitalizowano:

— **Cyfrowe Archiwum KARTY- digitalizacja i upowszechnienie archiwaliów z Kolekcji Dariusza Baliszewskiego**

Archiwum Fundacji Ośrodka KARTA od marca 2023 r. do grudnia 2023 r. realizowało projekt “Cyfrowe Archiwum KARTY- digitalizacja i upowszechnienie archiwaliów z Kolekcji Dariusza Baliszewskiego”,

Dariusz Baliszewski (1946-2020) – historyk dziejów najnowszych, dziennikarz, publicysta, współtwórca i prowadzący programy telewizyjne “Świadkowie”, „Na marginesie historii,

„Powtórka z historii”, „Rewizja Nadzwyczajna” w latach 80. i 90. XX wieku, dotyczące głównie II wojny światowej i historii najnowszej. Dariusz Baliszewski współpracował m.in. z Newsweekiem, Wprost, Uważam Rze Historia, Rzeczpospolitą. Był autorem artykułów dotyczących m.in. Polskiego Państwa Podziemnego, Powstania Warszawskiego, działalności wywiadów podczas drugiej wojny, Rządu RP na uchodźstwie, czy dwudziestolecia międzywojennego. Większość swoich prac poświęcił na badanie katastrofy gibraltarskiej i przyczyn śmierci gen. Władysława Sikorskiego. Na podstawie efektów prac Baliszewskiego w 2009 roku powstał film „Generał - zamach na Gibraltarze” i serial „Generał”. Był również autorem takich publikacji jak: „Historia nadzwyczajna”, „Trzecia strona medalu”, „Ilustrowany przewodnik po Polsce stalinowskiej”, „Cud niepodległości”, „Gibraltar. Tajemnica Sikorskiego”. Za swoje osiągnięcia w działalności zawodowej i społecznej został odznaczony Srebrnym Krzyżem Zasługi.

Digitalizacji poddano 20 tys. 349 stron dokumentacji aktowej dotyczącej programu telewizyjnego „Rewizja Nadzwyczajna”. Zdigitalizowano 89 jednostek archiwalnych, które dostępne są on-line w bazie archiwów społecznych: https://zbioryspoleczne.pl/serie/PL_1001_FOK_399_2

Projekt dofinansowany ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, pochodzących z Funduszu Promocji Kultury- państwowego funduszu celowego.

— **Kolekcję rodziny Siemieńskich, sygn. FOK/160**

Archiwum Fundacji Ośrodka KARTA wykonało digitalizację 1535 stron dokumentacji po uprzednim jej ułożeniu chronologicznym, z kolekcji rodziny Siemieńskich. Kolekcja została przekazana przez Makę Cielecką. Materiały zabezpieczono na wewnętrznych serwerach Fundacji Ośrodka KARTA. Zdigitalizowana kolekcja zawiera korespondencję rodzinną, księgi wpisów z dedykacjami, poezję, dziennik.

— **Kolekcję Michała Czartoryskiego, sygn. FOK/408**

Archiwum Fundacji Ośrodka KARTA wykonało digitalizację 302 stron z kolekcji Michała Czartoryskiego. Materiały zabezpieczono na wewnętrznych serwerach Fundacji Ośrodka KARTA.

— **Kolekcję rodziny Sokolnickich, sygn. FOK/131**

Archiwum Fundacji Ośrodka KARTA wykonało digitalizację 97 stron zeszytu z wierszami będącymi dopływem do kolekcji rodziny Sokolnickich. Materiały zabezpieczono na wewnętrznych serwerach Fundacji Ośrodka KARTA.

I. ZBIORY FOTOGRAFICZNE

Archiwum Fundacji Ośrodka KARTA gromadzi, zabezpiecza, opracowuje, digitalizuje i upowszechnia fotografie z drugiej połowy XIX i całego XX wieku. Jego zbiory fotograficzne tworzy obecnie ok. 550 000 zdjęć w postaci negatywów, odbitek i plików cyfrowych. Składają się na nie kolekcje przekazane przez prywatnych darczyńców oraz spuścizny wybitnych fotografów. Dokumentują one życie polityczne, społeczne i kulturalne na ziemiach polskich pod zaborami na przełomie XIX i XX wieku oraz w okresie II Rzeczypospolitej.

Ponadto ukazują I i II wojnę światową, a zwłaszcza życie ludności cywilnej i udział polskich żołnierzy w walkach na różnych frontach II wojny światowej. Fotografie z zasobu Archiwum FOK są również doskonałym źródłem wiedzy na temat PRL, szczególnie działalności opozycji demokratycznej, a także transformacji ustrojowej przełomu lat 80. i 90 XX wieku w Polsce i innych krajach Europy Środkowo-Wschodniej. W zbiorach można odnaleźć także unikatowe kolekcje dokumentujące życie Polaków poza granicami kraju, zwłaszcza w Wielkiej Brytanii i Argentynie. Zdigitalizowane i opracowane fotografie są udostępniane na stronie internetowej foto.karta.org.pl. Obecnie można przeglądać na niej ok. 120 000 zdjęć. Zbiory fotograficzne FOK ilustrują wydawnictwa Fundacji. Ponadto są udostępniane wielu instytucjom kultury, wydawnictwom książkowym i mediom, które wykorzystują je do przygotowania wystaw tradycyjnych i cyfrowych, książek, artykułów prasowych, filmów. W roku 2023 w archiwum Fundacji Ośrodka KARTA ważnym założeniem planu pracy było opracowanie oraz digitalizacja zasobów archiwalnych zebranych w ciągu ostatnich lat. Pliki w formie skanów cyfrowych zostały zabezpieczone na macierzy dyskowej, i zostaną udostępnione on-line w naszych bazach archiwalnych.

W ostatnim roku opracowane zostały:

Ocalić od zapomnienia - unikatowe kolekcje fotografii ze zbiorów Fundacji Ośrodka KARTA

Archiwum Fundacji Ośrodka KARTA ukończyło zadanie opracowania, zabezpieczenia i udostępnienia 5 kolekcji fotograficznych: Krystyny Westfal FOK_119, Zofii i Andrzeja Żółtowskich FOK_121, Tomasza Wesołowskiego OK_1624, Zdzisława Kwileckiego FOK_473, Piotra Odrzywołka FOK_535

— **Kolekcja Krystyny Westfal** - liczy 28 jednostek archiwalnych, 623 odbitki i 101 pozytywów, łącznie 724 fotografie. Kolekcja przedstawia życiorys Ireny Westfal, wieloletniej lekarz ftyzjatrycznej, kierownik Katedry Ftyzjatrycznej Akademii Medycznej w Poznaniu, spokrewnionej z rodziną Terleckich ze Złoczowa. Fotografie prezentują wczesne lata młodości, życie szkolne i uniwersyteckie we Lwowie, zawodowe i życie prywatne aż do lat późnej dorosłości; w Radomiu, w Poznaniu i na Śląsku. Drugą połową kolekcji są fotografie córki – Krystyny Westfal, wieloletniej aktorki scenicznej Teatru Muzycznego w Gliwicach, tak z jej życia zawodowego jak i prywatnego. Zawierają one bogatą prezentację świata operetki śląskiej lat 60. i 70. XX wieku. Kolekcję dopełniają pozytywy będące dokumentacją fotograficzną wycieczek zagranicznych Krystyny Westfal i świata scenicznego operetki śląskiej.

Kolekcja Krystyny Westfal została przekazana do Archiwum Fundacji Ośrodka KARTA przez Sebastiana Kaisera w 2018 roku. Zbiór liczący ponad 700 fotografii nie posiadał żadnego środka ewidencyjnego ani nie był uporządkowany. W 2023 roku opracowano całość dokumentacji fotograficznej, tj. 101 pozytywów i 623 odbitki - tworząc 28 jednostek archiwalnych. Kolekcja jest dostępna w czytelni FOK.

Krystyna Westfal, córka Ireny, ur. 13 lutego 1944, Radom, zm. 10 września 2016, absolwentka Poznańskiej Wyższej Szkoły Muzycznej, śpiewaczka Operetki Śląskiej w Gliwicach – gdzie debiutowała i teatrów muzycznych w Gdyni, Szczecinie, Łodzi i Poznaniu, w latach 1995-1997 dyrektor artystyczny Teatru Muzycznego w Gliwicach, odznaczona i nagradzana za zasługi dla kultury. W swoim dorobku artystycznym miała ponad 120 pozycji z repertuaru opery, operetki klasycznej, musicalu, farsy i komedii muzycznych. Irena Maria Westfal, z d. Muller, prof., ur. 1919 r. we Lwowie, zm. 22 maj 2009 w Bytomiu, matka Krystyny, od roku 1945 w Poznaniu, niedoszła absolwentka lwowskiego Wydziału

Lekarskiego przy Uniwersytecie im. Jana Kazimierza, następnie po wojnie absolwentka Wydziału Lekarskiego Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, zamężna z Bogdanem Westfalem, synem Jana (1886-1945) i Jadwigi z d. Borowicz, którego poślubiła w Radomiu w roku 1941, kierownik Katedry i Kliniki Ftyzjatrycznej Akademii Medycznej w Poznaniu w latach 1961-1990, na emeryturze pracownik Szpitalu Wojskowego w Gliwicach.

— **Kolekcja Zofii i Andrzeja Żółtowskich** - liczy 45 jednostek archiwalnych, łącznie 362 fotografie monochromatycznych. Kolekcja Zofii i Andrzeja Żółtowskich dostępna jest w czytelni Fundacji Ośrodka KARTA. Album pierwszy złożony najprawdopodobniej przez oo. Franciszkanów ze Starego Miasta (pieczęta zakonna na stronie końcowej) końcem lat 40. XX wieku; ukazuje historię dzieci Starówki, kolonii dla dzieci stworzonej przy gruzowisku klasztoru oo. Franciszkanów przez m.in. o. Czesława Cezara Barana przy pomocy Caritas i brytyjskiej charytatywnej organizacji międzynarodowej i Foster Parents Plan for War Children (Program Rodziców Zastępczych dla Młodych Ofiar Wojny), przekształconej następnie i funkcjonującej do dziś jako Plan International. Klasztor oo. Franciszkanów na Starym Mieście w czasie Powstania Warszawskiego był schronieniem dla ludności cywilnej. Końcem sierpnia kościół został zbombardowany i ograbiony przez hitlerowców. 20 stycznia 1945 Franciszkanie powrócili do Warszawy i w latach 1945-1949 przy pomocy Caritas, Foster Parents i innych wzniesiony został barak, otaczający opieką warszawskie dzieci. Miejsce nazwane było wtedy kolonią franciszkanów, kolonią dzieci Starówki. Załączki organizacji Foster Parents powstały w trakcie hiszpańskiej wojny domowej 1937 r. w trakcie której wiele dzieci zostało osieroconych zostając bezdomnymi. Po zakończeniu wojny w Hiszpanii, założyciele organizacji – John Langdon-Davies i Eric G. Maqqueridge – postanowili kontynuować działalność wraz z postępującą II wojną światową; między innymi w Warszawie. Przewodniczącą od wczesnych lat była Edna Blue, „Ciocia Edna”. W latach powojennych dyrektorem Foster Parents na Polskę był Andrzej Żółtowski a sekretarzem Zofia Lipska.

Fotografie z tej kolekcji trafiły do Fundacji Ośrodka KARTA w 2018 roku, przekazane przez Marię Ponińską, siostrzenicę Andrzeja Żółtowskiego ps. „Żuk”. Zbiór liczący ponad 350 fotografii nie posiadał żadnego środka ewidencyjnego ani nie był uporządkowany. W 2023 roku opracowano całość dokumentacji fotograficznej, tj. 362 odbitki monochromatyczne - tworząc 45 j.a.

Ppor. Andrzej Ludwik Żółtowski, ps. „Żuk”, pełniej Andrzej Ludwik „Żuk” hr. Żółtowski z Godurowa h. Ogończyk, ur. 25 listopada 1922 roku w Mszczynach, zm. 12 września 2018 w Warszawie, od listopada 1942 roku żołnierz Armii Krajowej w Obwodzie Mokotów Warszawskiego Okręgu AK. W maju 1944 roku ukończył kurs podchorążych w 1. Pułku Szwoleżerów Józefa Piłsudskiego. W Powstaniu Warszawskim walczył w składzie tego pułku na Czerniakowie, Siekierkach, Sadybie oraz Górnym Mokotowie. Pod koniec Powstania ciężko ranny, ewakuowany do Śródmieścia. Odznaczony Krzyżem Walecznych. Andrzej Żółtowski wraz z żoną - Zofią Teresą Lipską (ur. 31 sierpnia 1924 w Sudole, zm. 26 grudnia 2017 w Warszawie) - prowadził w latach 1947-1949 dom pomocy dla dzieci i ludności Śródmieścia - "Dzieci Starówki", znajdujący się przy klasztorze oo. Franciszkanów w Warszawie przy ul. Zakroczymskiej.

— **Kolekcja Tomasza Wesółowskiego** - liczy 33 jednostki archiwalne, 2817 negatywy i 240 odbitki, łącznie 3057 fotografii. Kolekcja Tomasza Wesółowskiego dostępna jest w czytelni Fundacji Ośrodka KARTA. Kolekcja to negatywy zawierające dokumentację III Pielgrzymki Jana Pawła II do Ojczyzny w Warszawie, Lublinie, Krakowie, Szczecinie, Gdańsku, Łodzi w dniach od 6 czerwca do 14 czerwca 1987 roku, dokumentację wydarzeń religijnych, społecznych jak i politycznych z udziałem Prymasa Polski, kardynała Józefa Glempa jak:

spotkanie z prezydentem Francji – Francoisem Mitterrandem w Gdańsku w roku 1989, powstanie Drukarni Wydawnictwa Archidiecezji Warszawskiej, spotkania w Domu Arcybiskupów w Warszawie w sprawach Przeglądu Katolickiego, uroczyste msze święte i procesje w Warszawie. Równie interesującą dokumentacją są fotografie z wizyty premier Wielkiej Brytanii Margaret Thatcher w Warszawie w roku 1988, dokumentacja mszy patriotycznych w pamięci ks. Jerzego Popiełuszko, uroczystość nadania doktoratu honoris causa ówczesnemu kardynałowi Josephowi Ratzingerowi, - późniejszemu papieżowi Benedyktowi XVI czy wydarzenia związane z kardynałem Franciszkiem Macharskim. Istotnym dopełnieniem zbioru negatywów jest relacja z pogrzebu w Wąchocku, dowódcy Armii Krajowej, kpt. Jana Piwnika ps. „Ponurego” i pogrzebu ks. Stefana Niedzielaka na Starych Powązkach w Warszawie. Kolekcja zawiera odbitki o tematyce religijnej, fotografie składające się na wernisaż Tomasza Wesołowskiego „Bruki”, portrety ludzi kościoła, filmu, kultury i polityki, m. in. Ireneusza Gugulskiego, Matki Teresy z Kalkuty, Feliksa Falka, Zofii Kuratowskiej, Tadeusza Fiszbacha, Zbigniewa i Zofii Romaszewskich. Materiały fotograficzne Tomasza Wesołowskiego trafiły do archiwum Fundacji Ośrodka KARTA w dwóch etapach (w 2016 i 2019 roku). Zbiór liczący ponad 3000 fotografii nie posiadał żadnego środka ewidencyjnego ani nie był uporządkowany. W 2023 roku opracowano całość dokumentacji fotograficznej, tj. 2817 negatywów i 240 odbitek - tworząc 33 j.a.

— **Kolekcja Zdzisława Kwileckiego**, fotoreportera „Życia Warszawy” liczy 68 jednostek archiwalnych na które składa się 6030 negatywów. Kolekcja dostępna jest w czytelni Fundacji Ośrodka KARTA. Negatywy są zarazem dokumentacją pracy fotoreporterskiej Zdzisława Kwileckiego w „Życiu Warszawy” jak i relacja historii Warszawy lat 60. i 70. XX wieku, polskiego przemysłu, gospodarki rolnej i życia społecznego wielu miast polskich jak Zamość, Kudowa Zdrój, Julinek, Toruń czy Grudziądz. W zbiorze znajduje się bogata i szczegółowa relacja odbudowy Zamku Królewskiego w Warszawie z lat 1971-1984, dokumentacja fotograficzna konkursu architektonicznego na najlepsze budynki mieszkalne i budynki użytku publicznego - „Mister Warszawa” - organizowanego przez redakcję „Życia Warszawy”, równie bogata relacja początku działalności Marka Kotańskiego, Stowarzyszenia MONAR z lat 1981-1984. Baza fotograficzna przedstawia szerokie spojrzenie na życie społeczne Warszawy lat 60., 70. i 80. XX wieku, przede wszystkim Śródmieście i Mokotowa, odbudowę Warszawy jak i budowę jej infrastruktury zawierając ciekawe wydarzenia jak strajk studentów na Politechnice Warszawskiej w 1981 roku, wydarzenia w Muzeum Narodowym czy Sejmie Rzeczypospolitej Polskiej. Ciekawym dopełnieniem kolekcji pracy reporterskiej Zdzisława Kwileckiego są negatywy innych redaktorów, pochodzące z lat wcześniejszych – lat 40. i 50. – ukazujące powojenne zniszczenia Warszawy i jej odbudowę oraz wycieczki zagraniczne do Indii, Wielkiej Brytanii, misje ONZ w Egipcie i w Algierii. Kolekcja została przekazana do Fundacji Ośrodka KARTA przez jego syna, Wojciecha Kwileckiego w 2022 roku. Zbiór liczący ponad 6000 fotografii nie posiadał żadnego środka ewidencyjnego ani nie był uporządkowany. W 2023 roku opracowano część kolekcji składającą się z 6030 negatywów, łącznie 68 j.a.

— **Kolekcja Piotra Odrzywołka** - zawierając fotografie Krzysztofa Nikiforowa (1943–2021) – fotografa samouka, absolwenta Wydziału Historii Sztuki Uniwersytetu Jagiellońskiego, związanego z Klubem Inteligencji Katolickiej i archidiecezją krakowską, który od początku lat 70. fotografował uroczystości kościelne w całej Polsce (szczególnie w Krakowie) i na świecie (głównie w Rzymie i Watykanie). Kolekcja została przekazana do Archiwum Fundacji Ośrodka KARTA przez Piotra Odrzywołka, siostrzeńca Autora. Dominującą część kolekcji stanowią zdjęcia z pielgrzymek papieża Jana Pawła II oraz Benedykta XVI do Polski i innych części świata (do Ukrainy i Egiptu). Kolekcja nie posiadała żadnego środka

ewidencyjnego ani nie była uporządkowana. Udostępniana jest w czytelni Fundacji Ośrodka KARTA. Kolekcja liczy 536 jednostek, łącznie 20190 negatywów zdjęć.

Projekt dofinansowany ze środków Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych w ramach konkursu “Wspieranie działań archiwalnych 2023”.

III. ZBIORY HISTORII MÓWIONEJ

Archiwum Historii Mówionej koncentruje się na pozyskiwaniu nowych relacji biograficznych, na opracowaniu pozyskanych źródeł oraz ich upowszechnianiu w celach edukacyjnych i naukowych. Obecnie w Archiwum znajduje się ponad 6 tysięcy nagrań dźwiękowych i ponad 173 nagrań wideo. Wszystkie relacje są dostępne w siedzibie Fundacji Ośrodka KARTA oraz w czytelni multimedialnej Domu Spotkań z Historią. Informacje o nagraniach są też dostępne w Otwartym Systemie Archiwizacji (OSA) – www.osa.archiwa.org oraz na portalu www.audiohistoria.pl. Użytkownicy mają możliwość zamówienia i odsłuchania nagrań w formie streamingu.

— **„Architektura w Polsce – historie mówione”**. W 2023 roku w ramach współpracy Archiwum Historii Mówionej z Narodowym Instytutem Architektury i Urbanistyki (dalej: NIAiU) kontynuowano prace związane z nagrywaniem relacji biograficznych. Docelowo zostanie zarchiwizowanych 20 nagrań z polskimi architektami/kami i osobami związanymi z szeroko pojętą urbanistyką. Projekt jest finansowany przez NIAiU.

DZIAŁALNOŚĆ BADAWCZA

I. PROJEKTY BADAWCZE

— **„Indywidualne świadectwa XX wieku - opracowanie zbiorów archiwalnych i zapewnienie pełnej informacji naukowej o zbiorach Fundacji Ośrodka KARTA”** – projekt naukowy realizowany w ramach programu MEiN pod nazwą „Narodowy Program Rozwoju Humanistyki” na lata 2020-2026, którego głównym celem jest wydanie w formie cyfrowej „Przewodnika po zasobie archiwum Fundacji Ośrodka KARTA”. Celem uzupełniającym jest opracowanie archiwalne i udostępnienie dwóch unikalnych zbiorów – 689 relacji biograficznych i aktowego – 1217 j.a. wspomnień, dzienników i pamiętników.

W 2023 roku kontynuowano skontrum fotograficznej części zasobu liczącego około 510 000 fotografii co pozwoli na weryfikację rzeczywistej liczby kolekcji w fotograficznej części zasobu oraz jego stanu. Skontrum polega na spisie z natury kolekcji i jednostek znajdujących się w zasobie archiwum, co daje nam rzeczywisty obraz przechowywanego zasobu. Podczas skontrum dodatkowo duża część zasobu została przepakowana w bezkwasowe teczki zabezpieczające i bawełniane koperty oraz opisana sygnaturą kolekcji i tytułem jednostki. Zabieg ten znacznie poprawił warunki przechowywania i zabezpieczenia fotografii. Przeprowadzenie skontrum zasobu pozwoliło na weryfikację opisów znacznej części przechowywanych kolekcji, jednak ze względu na stopień opracowania niektórych z nich jak również zróżnicowanie nośników proces ten będzie musiał być kontynuowany w kolejnych latach. Ma to na celu jak najdokładniejsze ujednoczenie opisów kolekcji prezentowanych w Przewodniku....”.

Poddano również transkrypcji i opracowaniu kolejne relacje. Jednocześnie kontynuowane są prace związane z opracowaniem kolekcji dokumentacyjnej pamiętników, dzienników i wspomnień z Archiwum Wschodniego.

W roku 2023 kontynuowano również prace związane z budową strony na której będzie prezentowana cyfrowa wersja Przewodnika po zasobie.

— **„Polacy na Wschodzie. Opracowanie, udostępnienie i edycja krytyczna zbioru nagrań historii mówionej oraz fotografii”** – projekt realizowany w ramach Narodowego Programu Rozwoju Humanistyki. W 2023 roku zakończono prace nad krytyczną edycją opracowanego we wcześniejszych latach zbioru nagrań. Dokonano ostatecznego wyboru i układu. Zredagowano kolejne rozdziały książki ułożone z fragmentów wybranych z ponad tysiąca relacji zapisanych podczas wyjazdów dokumentacyjnych historii mówionej w latach 2006–12 podczas wyjazdów do Białorusi, Kazachstanu, Litwy, Łotwy, Rosji, Rumunii, Ukrainy. Przygotowano ostateczny projekt okładki oraz wnętrza książki. Tekstom w książce towarzyszą zdjęcia z archiwów rozmówców, qr-kody odsyłające do fragmentów dźwiękowych relacji oraz obszernie posłowie kreślące kontekst historyczny dotyczący Polaków na opisywanych terenach. Pod koniec 2023 roku publikacja *„Polacy na Wschodzie. Historie mówione”* ukazała się w sprzedaży.

— **„Deklaracja podziwu i przyjaźni dla USA z 1926 roku jako źródło wiedzy o społeczeństwie II RP” (polska1926.pl)** – projekt w ramach dwuletniego grantu Ministerstwa Edukacji i Nauki w programie „Nauka dla społeczeństwa” realizowany jest od 15 lipca 2022. W roku 2023 przeprowadzono szerokie kwerendy dokumentacyjne i ikonograficzne na rzecz publikacji kontekstowej („książka–geneza”) oraz planowanego 35–minutowego filmu kontekstowego, w których ma być pokazana sytuacja społeczna, polityczna i kulturalna w latach 1921-26 – od zakończenia pomocy amerykańskiej do podpisania Deklaracji, na terenach całej ówczesnej Polski. Kwerenda objęła także Archiwum Hoovera w Stanford, co przyniosło niezwykle plon w postaci ponad 500-stronicowego, nieznanego dokumentu z 1922 roku, ściśle powiązanego z późniejszą „Deklaracją”.

Powstał scenariusz oraz prezentacja gromadząca wybrane fotografie, powiązane z tekstem komentarza historycznego, jako podstawa montażu filmu, także koncepcji animacji wykorzystywanych zdjęć.

Główne prace prowadzono jednak nad portalem polska1926.pl, gdzie umieszczone jest 30 tysięcy stron zdigitalizowanego źródła, jakim jest „Deklaracja”. Prace były znacznie poważniejsze niż zakładano, ponieważ przebudowy i poprawy wymagały nie tylko mechanizmy wyszukiwarek, ale także multimedialne mapy. Konieczna była weryfikacja danych lokalizacyjnych ponad 11 tysięcy miejscowości odniesionych do map z roku 1926 i współcześnie.

Dokonano również odczytania i wprowadzenia do bazy portalu kolejnych nazwisk sygnatariuszy „Deklaracji”, weryfikując wszystkie dotychczasowe wpisy, usuwając dublety itp., co spowodowało poważną zmianę w założeniach projektu, ponieważ zmieniła się nasza wiedza o źródle. 30 tysięcy arkuszy zgromadzonych w 110 tomach miały – zgodnie z oficjalnymi przekazami z roku 1926 – zawierać ponad 5 mln podpisów, które planowaliśmy odczytywać do 2026 roku, tymczasem udało się odczytać do końca 2023 roku wszystkie podpisy, a ich liczba wynosi 1 274 936. Analizy źródeł wymaga teraz interpretacja przyczyn tak dużej rozbieżności w liczbie sygnatariuszy.

Rozpoczęto prace nad podręcznikiem – instrukcją posługiwania się portalem, który ma mieć postać interaktywnego pdf, udostępnianego bezpłatnie na portalu.

W ramach promocji projektu opublikowano w kwartalniku „Karta” nr 116 blok tekstów, montaż źródeł zgromadzonych w kwerendach na rzecz projektu, p.t „1923. Segregacja w II

RP”, pokazujący zmianę nastrojów społecznych po zabójstwie prezydenta Gabriela Narutowicza i próby wprowadzenia na uniwersytetach zasady *numerus clausus* – ograniczenia liczby studentów pochodzenia żydowskiego.

DZIAŁALNOŚĆ WYDAWNICZA

— kwartalnik „Karta”

W 2023 roku ukazały się cztery numery kwartalnika historycznego „Karta”: 114, 115, 116, 117. Na ich łamach podjęte zostały między innymi następujące tematy:

W numerze 114 (luty 2023):

Temat numeru: „Linie napięć. Marzec 1923: granice II RP”. Andrzej Turkowski „Obszar racji stanu” – proces międzynarodowego ustanawiania od 1920 roku wschodniej granicy II RP – zatwierdzony przez Ententę w marcu 1923;

Ola Hnatiuk „O prawo do samostanowienia” – reakcje strony ukraińskiej wobec uznania przez mocarstwa podziału Ukrainy między Sowiety a Polskę.

W numerze także:

- Dominik Szymański, „Pamięć o powstaniu” – weterani powstania styczniowego jako uosobienie mitu założycielskiego II Rzeczypospolitej;
- Władimir Czernawin, Tatiana Czernawina, „Ucieczka z Sowieców” – więzień łagru wraz z żoną i dzieckiem wyrывa się w 1932 roku przez Karelię z opresyjnego systemu. Tłumaczenie z rosyjskiego: Piotr Tymiński;
- Justyna Avcı, Anita Szkarłat, „Przejście na cmentarz” – likwidacja krakowskiego getta oznacza dla Żydów natychmiastową śmierć lub marsz do obozu w Płaszowie, postawionego na cmentarzu;
- Juozas Baltušis, „Bezsiła możnych” – popularny litewski pisarz, należący do partii, relacjonuje w dzienniku swój ambiwalentny stosunek do prowadzonej przez nią polityki. Tłumaczenie z litewskiego: Jan Sienkiewicz;
- Małgorzata Sopyło, „Powrót Lipskiego” – Jan Józef Lipski porzuca bezpieczny azyl w Londynie, by stanąć przed peerelowskim sądem obok współoskarżonych z KOR-u;
- Alex Halberstadt, „Cień Łubianki” – amerykański pisarz odnajduje dziadka, stalinowskiego czekistę, ponieważ chce zrozumieć totalitarną przeszłość rodziny, która odcisnęła piętno na jego życiu. Tłumaczenie z angielskiego: Ewa Horodyska.

W numerze 115 (maj 2023):

Temat numeru: Ksawery Pruszyński, „Droga do Palestyny/Izraela” – rola Ksawerego Pruszyńskiego jako przedstawiciela Polski w ONZ w ustanowieniu żydowskiego państwa (1947).

W numerze także:

- Mariusz Olczyk, Dominik Szymański, „Nie jedz tyle” – amerykańskie plakaty jako innowacyjny nośnik wielkiej akcji oszczędzania żywności w USA;
- Ruth Andreas-Friedrich, „Wbrew hipnozie” – dziennik Niemki, która wraz z grupą znajomych przeciwstawia się zasadom nazistowskiego państwa. Tłumaczenie z niemieckiego Ewa Czerwiakowska;
- Marian Berland, „Opresja ocalenia” – unikatowe wspomnienia polskiego Żyda, ukrywającego się po „aryjskiej” stronie Warszawy u Polaków z lumpenproletariatu;
- Jan Lityński, Regina Lityńska, „Listy z uwięzi” – więzienna korespondencja przedstawiciela środowiska „komandosów” z matką po Marcu 68;
- Wacław Milski, „Niechciany maluch” – w niepublikowanym liście do „Polityki” czytelnik dzieli się rozczarowaniem Fiatem 126p;
- Witold Robert Janowicz, „Świat trepów” – represjonowany za działalność opozycyjną nastolatek trafia karnie do wojska i stara się ominąć jego reguły.

W numerze 116 (listopad 2023):

Temat numeru: „1923. Segregacja w II RP”. Aleksiej Rogozin, „Wykładnia polskości” – próby urzędowego dzielenia społeczeństwa na etniczne podgrupy w pierwszym „spokojnym” roku II Rzeczypospolitej

W numerze także:

- Pelikšas Bugailiškis, Czesław Jankowski „Przejęcie miasta” – starcie dwóch zaborców w okupowanym w początkach Wielkiej Wojny Wilnie. Tłumaczenie z litewskiego: Jan Sienkiewicz;
- Wojciech Rodak, „Ostatni kwartał” – dowódca AK, po ewakuacji ze Starego Miasta do Śródmieścia, wobec decyzji o kapitulacji powstania warszawskiego;
- Mirosław Barszczewski, Tadeusz Rolke (zdjęcia), „Trzeźwe spojrzenie” – warszawska izba wytrzeźwień we wspomnieniach felczera oraz obiektywie fotoreportera w Peerelu 1956–57;
- Wiesław Złoch, „Górnicy rok” – w odpowiedzi na ogłoszony konkurs, górnik z Katowic prowadzi całoroczny dziennik w 1972;
- Romuald Łoszewski, „W cieniu” – polski inżynier, na kontrakcie w kraju rządzonego przez dyktatora, jako mimowolny świadek historycznych wydarzeń w Libii 1980–86;
- Hanna Antos, „Rzeźba w pamięci” – dyskusja o przyszłości olsztyńskiego pomnika autorstwa Xawerego Dunikowskiego;
- Jerzy Drożdż, „Grób Ambasadora” – odnalezienie miejsca pochówku byłego ambasadora II RP w Turcji.

W numerze 117 (grudzień 2023):

Temat numeru: „Polska–Niemcy 1989–91”. Aleksiej Rogozin, „Powrót sąsiedztwa” – pełna napięcia droga polsko-niemieckiego porozumienia po przełomie ustrojowym w montażu źródeł (dzienników, prasy, oficjalnych dokumentów etc.).

W numerze także:

- Michał Więcko, „Dola chłopska” – realia wiejskiego życia w pierwszych czterech dekadach XX wieku w zapisie kronikarza podlaskich Pomygacz (z posłowiem Małgorzaty Szejnert);
- Ksawery Pruszyński, Roman Umiastowski, „Cisza po rozgromie” – publicystyczna dyskusja o polityce II RP prowadzącej do katastrofy państwa we wrześniu 1939 (z kontekstem prof. Rafała Wnuka);
- Włodzimierz Brus, „Rozmowa w pustce” – pełny emocji dziennik młodego człowieka z sowieckiego Saratowa 1941–44 pisany w formie listów do ukochanej – Felicji (Fajgi Danielak), znanej później jako Helena Wolińska (z posłowiem córki autora – Heleny Róży Brus);
- Dominik Czapigo, Anna Richter, „Pozostali na Wschodzie” – opowieści Polaków, którzy po II wojnie światowej nie wyjechali do ojczyzny w nowych granicach, o powodach swoich decyzji;
- Aleksander Herzog, „Status prokuratora” – świadectwo prokuratora, który u początków III RP z opozycji trafił do Ministerstwa Sprawiedliwości.

Każdy z numerów kwartalnika opublikowano w nakładzie 8 tysięcy egzemplarzy (z czego kilkaset egzemplarzy każdego numeru trafiło do prenumeratorów), a także w wersji cyfrowej. „Karta” w wersji elektronicznej dostępna jest w bibliotece cyfrowej www.ceeol.com, na portalu www.publio.pl i www.publico24.pl.

— Książki

W 2023 roku nakładem wydawnictwa Fundacji Ośrodka KARTA ukazały się następujące książki:

- ***Cena odmowy. Opór żydowskiego więźnia politycznego wobec Sowietów 1939–1949, Salomon Leder*** – autor (syjonista, obywatel II RP, do września 1939 adwokat we Lwowie, zaangażowany w życie społeczne i polityczne społeczności żydowskiej) reprezentował poglądy centrowe, uznając, że należy na miejscu tworzyć odpowiednią bazę polityczną i społeczną dla budowania w przyszłości państwa żydowskiego. Książka obejmuje nieznanne i niepublikowane dotąd wspomnienia z lat 1939–49, m.in. o sowieckiej okupacji Lwowa, aresztowaniu autora przez Sowietów w 1940 roku i uwolnieniu po układzie Sikorski–Majski, a następnie udziale w armii Andersa. Leder opisał też swoje doświadczenie aresztowania w Kazachstanie i pobytu w łagrze. Po wojnie powrócił do Polski, skąd w kwietniu 1949 wyjechał do Izraela, gdzie pozostał do końca życia. Jego relacja przeczy wielu stereotypom na temat postawy Żydów podczas II wojny światowej. Mówi również niewygodną prawdę o polskim antysemityzmie, odslania napięcia polsko-ukraińskie, ale przede wszystkim pokazuje okrucieństwo Sowietów wobec podbitych narodów: Polaków, Ukraińców, Żydów.

- ***Decyzje „Bora”. (Auto)biografia Tadeusza Komorowskiego – kawalerzysty, olimpijczyka, dowódcy, wodza, premiera, wybór i oprac. Wojciech Rodak*** – przełomowa biografia Tadeusza Bora-Komorowskiego, dowódcy, który podjął decyzję o wybuchu powstania warszawskiego. Rzuca nowe światło nie tylko na jego życie, ale również na nieznane wcześniej kulisy polskiej polityki w trakcie okupacji i na powojennej emigracji. *Decyzje „Bora”* to opowieść o życiu pierwszoplanowej postaci w polskiej historii – której losy są wciąż bardzo mało znane szerszej publiczności. Każdy rozdział książki odpowiada kolejnemu etapowi życia Bora-Komorowskiego – pozwala nam poznać go jako kawalerzystę, olimpijczyka, który najpierw sam brał udział w zawodach, a potem prowadził polską drużynę hippiczną; przywódcę konspiracyjnych struktur, dowódcę powstania warszawskiego, a po wojnie ważnego polityka polskiej emigracji w Londynie. Tadeusz Komorowski znany jest przede wszystkim z decyzji podjętej w lipcu 1944. Autor książki Wojciech Rodak w detaliczny sposób rekonstruuje moment jej podjęcia, a także wydarzenia, które do niego doprowadziły. Książka ta pozwala poznać Bora-Komorowskiego nie tylko jako wojskowego, polityka i dyplomatę, ale również od strony prywatnej: jako syna, męża, ojca. Książka ta pozwala poznać Bora-Komorowskiego nie tylko jako wojskowego, polityka i dyplomatę, ale również od strony prywatnej: jako syna, męża, ojca. Dzięki szczególnej formule książki – autobiografii, biografii i montażu świadectw możemy zobaczyć życie bohatera widziane z różnych perspektyw – zarówno jego oczami, jak i rodziny, bliższych i dalszych współpracowników oraz postronnych obserwatorów. Każda z osób, której głos został przytoczony w książce, miała swoją opinię na temat „Bora” i podejmowanych przez niego decyzji – dzięki tej różnorodnej perspektywie czytelnik również może wyrobić sobie własną.
- ***Dni długie jak wieki. Świadectwo z ukrycia od powstania w getcie warszawskim 1943–1944, Marian Berland, ze wstępem Mariana Turskiego i posłowiem prof. Barbary Engelking***, seria „Żydzi polscy” – wstrząsające wspomnienia polskiego Żyda Mariana Berlanda (1922–1988), pisane na prośbę działaczy Rady Pomocy Żydom „Żegota” w 1944 roku w ukryciu, po tak zwanej stronie aryjskiej w Warszawie. Opis 12 dni kwietnia 1943 w czasie powstania w getcie warszawskim, gdy autor z dużą grupą Żydów przebywał w schronie na Muranowskiej 6, kilku dni dramatycznego pobytu na Umschlagplatzu, ucieczki z transportu na Majdanek, ukrywania się w skrytce na Grzybowskiej 41, a od końca czerwca 1943 aż do wybuchu powstania warszawskiego na Siennej 40 u małżeństwa Polaków z marginesu. Jedno z najważniejszych pisanych po polsku świadectw Zagłady.
- ***Dziennik ankarcki. Wybór z lat 1939–1945, Michał Sokolnicki, wybór i oprac. Justyna Avci, Agnieszka Dębska*** – po raz pierwszy w Polsce opublikowane świadectwo ostatniego Ambasadora II RP w Turcji. Jest to osobista opowieść o polityce międzynarodowej w latach II wojny światowej i miejscu Polski w tej polityce, widzianym ze szczególnej perspektywy – tureckiej stolicy. Dziennik, wydany na emigracji kilkadziesiąt lat temu, ukazał się w nowej edycji, która obejmuje wybór z całości pierwotnego zapisu i została zweryfikowana z rękopisem.
- ***Grabież. Historia majątku rodzinnego i nazistowskiego skarbu, Menachem Kaiser***, tłum. angielskiego Monika Skowron – osobista, błyskotliwie opowiedziana historia o próbie odzyskania kamienicy w Sosnowcu, należącej przed wojną do rodziny autora. Dziadek autora, polski Żyd, przeżył Zagładę i po wojnie emigrował do USA. Wiele lat

po jego śmierci wnuk rusza w podróż do Polski, by zgłębić historię własnej rodziny i odzyskać jej majątek. Odkrywa, że jego krewny był więźniem nazistowskim i pracował przymusowo przy budowie kompleksu Riese w Górach Sowich – największego tajnego projektu górniczo-budowlanego III Rzeszy, planowanego najprawdopodobniej jako jedna z głównych kwater Hitlera. Menachem Kaiser przygląda się działaniom śląskich poszukiwaczy skarbów i odkrywa, jak materialne i niematerialne dziedzictwo rodziny wpływa na dzisiejszą tożsamość jej członków.

- ***Kluchy z Koszutki. Od familoków do bloków*, Barbara Romer-Kukulka** – wspomnienia z okresu dorastania w latach 50. XX wieku na katowickiej Koszutce. W książce zostaje sportretowany konglomerat rodzin pochodzących z różnych warstw społecznych, środowisk i narodowości, który tworzy specyficzną podwórkową wspólnotę, wpisującą się w krajobraz starych familoków i nowo powstającej modernistycznej architektury Koszutki. Jest to opowieść o pogmatwanych powojennych losach ludzi tworzących unikatową tkanę dzielnicy – o ich zwyczajach, warunkach życia, w znacznym stopniu także o języku.
- ***Konspiracja warszawska 1939–1944. Historie mówione, wybór i oprac. Dominik Czapigo*** – wspomnienia uczestników warszawskiej konspiracji wybrane i przygotowane do druku z wielogodzinnych nagrań biograficznych zrealizowanych przez Archiwum Historii Mówionej Ośrodka KARTA i Domu Spotkań z Historią. Dotyczą one okresu od wybuchu wojny we wrześniu 1939 do wybuchu powstania w sierpniu 1944. Bohaterowie książki opowiadają o swoich motywacjach do udziału w konspiracji, okolicznościach przystąpienia do niej, codzienności konspiracyjnej – przydzielonych zadaniach i ich realizacji (kolportażu podziemnej prasy, łączności, akcjach likwidacyjnych konfidentów i funkcjonariuszy niemieckiego aparatu represji, działaniach sabotażowo-dywersyjnych, służbie sanitarnej), niebezpieczeństwach, na której byli narażeni w konfrontacji z niemieckim okupantem. Zebrane opowieści to żywy i barwny zapis bezpośrednich świadków historii, którzy w interesujący sposób pokazują codzienność pracy w podziemiu.
- ***Laboratorium urody. 40 lat firmy Dr Irena Eris, oprac. Mariola Korycka*** – wielogłosowa opowieść o firmie, której nazwę zna każda Polka. Kosmetyczne imperium powstało jako mały zakład w jednym z najtrudniejszych momentów Peerelu. Niespełna trzy dekady później, dzięki zgodnemu zarządzaniu przez małżeński duet Ireny Eris i Henryka Orfingera, znalazło się wśród światowej elity najbardziej luksusowych marek. Jak wyglądało podejmowanie własnej inicjatywy w niesprzyjających warunkach, jakie wyzwania stały przed firmą, na czym polega jej wyjątkowość – opowiadają właściciele, pracownicy i klienci. Teksty pokazują również gospodarze i społeczne tło, na którym działa Dr Irena Eris – już od czterdziestu lat. Publikacja jest bogato ilustrowana archiwalnymi zdjęciami z całej historii firmy.
- ***Lobbyści. Zachodni rzecznicy polskiej niepodległości*** – strona internetowa poświęcona ludziom Zachodu, którzy wnieśli wkład w powstanie II Rzeczypospolitej. Przedstawia 19 postaci – dyplomatów, polityków, dziennikarzy, naukowców, biznesmenów i wojskowych – którzy przyczynili się do odzyskania przez Polskę niepodległości w 1918 roku, a następnie wspierali jej polityczny i ekonomiczny rozwój. Na stronie znajdują się biogramy i teksty źródłowe, zdjęcia i filmy archiwalne, a także kontekst historyczny. Strona dostępna jest w dwóch wersjach językowych – polskiej i angielskiej.

- **Maria Lubomirska. *W słowach i obrazach*, Maria Lubomirska** – albumowa prezentacja zestawiająca fragmenty biograficznych zapisów osobistych Marii Lubomirskiej – listów, pamiętnika, diariusza – z bogatym i różnorodnym pod względem tematycznym i wizualnym wyborem niepublikowanych dotąd prac fotograficznych tej autorki. Maria Lubomirska w swoich notatkach koncentruje się przede wszystkim na relacjonowaniu życia rodzinnego, troszczy o zdrowie i przyszłość dzieci, obserwuje i przeżywa polityczne zaangażowanie męża, Zdzisława Lubomirskiego. Maria Lubomirska-fotografka z czułością i biegłością portretuje najbliższych oraz członków dalszej rodziny, krąg znajomych, postaci ze świata arystokracji, dokumentuje codzienność w rodzinnym majątku w Małej Wsi, obyczaje warstwy ziemiańskiej i liczne podróże. Wysmakowana edytorsko publikacja przybliży czytelnikowi autorkę jako postać wpisującą się w krąg twórczych kobiet początku XX wieku.
- ***Młodzi bohaterowie Związku Radzieckiego. Obrachunek z przeszłością*, Alex Halberstadt**, tłum. z angielskiego Ewa Horodyska – opowieść o traumie z przeszłości i jej obecności w życiu rodziny, próba autobiografii i śledztwo historyczne. Alex Halberstadt ze strony ojca jest wnukiem funkcjonariusza KGB, jego matka pochodzi z rodziny litewskich Żydów, którzy przeżyli dramat sowieckiej i niemieckiej okupacji. W 1979 roku z matką i jej rodzicami wyemigrował z Moskwy do Stanów Zjednoczonych. Analizuje doświadczenia swoich bliskich, by zrozumieć, w jaki sposób wpłynęły one na niego, jak działa międzypokoleniowe przekazywanie strachu, podejrzliwości, żalu i wściekłości oraz jak można uwolnić się od trującego wpływu przeszłości.
- ***Narrator rzeczywistości. Autoportret odczytany*, Ksawery Pruszyński** – klasyk polskiego reportażu, frapujący prozaik i utalentowany publicysta energicznie reagował na gęstniejącą codzienność lat 30., relacjonował wydarzenia wojenne, a później uczestniczył w mozolnej odbudowie świata. *Książka stanowi* świeże spojrzenie na całość jego zróżnicowanego dorobku. Fragmenty reportaży, wspomnień, artykułów czy listów ułożone zostały w chronologiczną opowieść o pierwszej połowie XX wieku. Naziści przejmujący władzę w Niemczech, ulegająca przemianom Palestyna, wojna domowa w Hiszpanii, wybuchy antysemickiej przemocy w Polsce, walki aliantów z siłami Hitlera na frontach II wojny światowej, proces tworzenia nowej rzeczywistości po Zagładzie – Pruszyński wszędzie był, wszystkiego doświadczył i o wszystkim pisał. Dzieła będące kanonem literatury faktu współlistnieją tu z tekstami zupełnie zapomnianymi, tworząc mozaikowe świadectwo czasów dawno minionych, ale których echo słyszymy do dziś.
- ***Nasze życie wszędzie. Siemieńscy*, oprac. Aleksandra Bellwon** – osobista opowieść o podróżach i życiu na walizkach polsko-kanadyjskiej rodziny. Dyplomata Guillaume Siemieński wraz z żoną, artystką Maką Cielecką i dwoma synami – Krzysztofem i Marcinem, porzuca stabilne życie w Kanadzie, by rozpocząć pracę na placówkach dyplomatycznych w różnych częściach świata – od Holandii, przez Rosję i Gruzję po Haiti. To wnikliwy opis odwiedzonych krajów – oglądanych nie oczami turysty, ale mieszkańca, który poznaje otoczenie od podszewki, oraz poruszająca opowieść o rodzinie, relacjach i o tym, jak status wiecznych imigrantów wpłynął na ich życie i tożsamość.

- ***Polacy na Wschodzie. Historie mówione, wybór i oprac. Dominik Czapigo*** – historie Polaków mieszkających za wschodnią granicą Polski opowiedziane ich własnymi głosami. Książka stanowi montaż fragmentów wybranych z relacji nagranych w jednym z największych w Polsce projektów dokumentacyjnych historii mówionej – w latach 2006–11 podczas wyjazdów do Białorusi, Kazachstanu, Litwy, Łotwy, Rosji, Rumunii, Ukrainy. Zespołowi dokumentalistów związanych z Archiwum Historii Mówionej Ośrodka KARTA i Domu Spotkań z Historią udało się zapisać i zarchiwizować historie blisko 1100 osób, zeskanować ponad 4000 zdjęć oraz dokumentów z albumów rodzinnych rozmówców. Nagrani opowiadają o miejscach, w których mieszkali i zdarzeniach, w których bezpośrednio uczestniczyli: życiu codziennym w okresie dwudziestolecia międzywojennego, deportacjach Polaków w głąb ZSRR z terenów, które już przed wojną nie leżały w granicach II RP, okupacji sowieckiej, deportacjach po 1939 roku, okupacji i represjach niemieckich, zagładzie miejscowych Żydów, zmianach granic po zakończeniu wojny w 1945 roku, powodach stojących za decyzjami o pozostaniu na miejscu, życiu codziennym, które wtedy nastąpiło: rodzinnym, religijnym, nauce, pracy, zakładaniu kołchozów, naciskach ideologicznych. Tekstom w książce towarzyszą zdjęcia z archiwów rozmówców, qr-kody odsyłające do fragmentów dźwiękowych relacji oraz obszernie posłowie kreślące kontekst historyczny dotyczący Polaków na opisywanych terenach.
- ***Polska energia. Nafta, gaz i prąd na ziemiach polskich 1852–2022, wybór i oprac. Remigiusz Korycki Andrzej Krajewski, Aleksiej Rogozin*** – album tekstowo-zdjęciowy poświęcony historii wybranych obszarów energetyki na ziemiach polskich od roku 1852. Symboliczny początek opowieści stanowią pierwsze udane próby destylacji ropy naftowej dokonane przez Ignacego Łukasiewicza i Jana Zeha, punkt dojścia – współczesne funkcjonowanie przemysłu paliwowo-energetycznego w warunkach gospodarki rynkowej (publikacja przygotowana do druku).
- ***Zamojszczyzna 1918–1959, Zygmunt Klukowski***, wyd. II – poszerzona o dodatkowy zapis, dotyczący okresu II Rzeczypospolitej edycja dzienników i wspomnień Zygmunta Klukowskiego, niezwykłego kronikarza Zamojszczyzny. Zygmunt Klukowski nie był pisarzem, nie tworzył świata słowami. Odwrotnie – starał się jedynie oddać to, co postrzegał. Czasem, jak w 1942 roku, tych słów mu brakowało. Notował na gorąco historię Zamojszczyzny i jej mieszkańców: rozwój II Rzeczypospolitej, ale też narastający w niej antysemityzm, okupację niemiecką (pacyfikację wsi zamojskich, Holokaust, partyzantkę), wkroczenie Sowietów i nastanie komunizmu, niszczenie podziemia niepodległościowego. Stworzył uniwersalną, jedyną w swoim rodzaju, kronikę XX wieku, która utrwała, oprócz wydarzeń lokalnych, również tę wielką historię.

Bezpłatne ebooki do pobrania ze strony ksiegarnia.karta.org.pl:

- ***Przejście na cmentarz, wybrały i podały do druku Justyna Avcı, Anita Szkarłat*** – środek niemieckiej okupacji. Zamknięci w krakowskim getcie Żydzi dowiadują się, że planowane jest ich przeniesienie – z domów do baraków. Krwawy exodus prowadzi w przestrzeń podwójnie cmentarną. 13 i 14 marca 1943 nastąpiła ostateczna likwidacja getta, w wyniku której zginęło 2 tysiące Żydów, a około 8 tysięcy trafiło do nowo powstałego obozu pracy przymusowej (*Zwangsarbeitslager Plaszow des SS- und Polizeiführers im Distrikt Krakau* – ZAL Plaszow).

- **Ucieczka z Sowietów, Władimir Czernawin** – uwięziony w łagrze Władimir Czernawin opracowuje szczegółowy plan, jak wraz z żoną i synem uciec ze Związku Sowieckiego. W 1932 roku, ryzykując życiem, rodzina Czernawinów podejmuje trud przebycia wielu kilometrów dzikiej karelskiej tajgi, by dotrzeć do Finlandii. W „Karcie” 114 opublikowano fragmenty przetłumaczonych przez Piotra Tymińskiego wspomnień Władimira Czernawina (*Zapiski „szkodnika”*) i Tatiany Czernawin (*Żona „szkodnika”*).
- **Wołyń 1943 – apogeum. Relacje polsko-ukraińskie 1917–2023: wiedza, rozbieżności, porozumienie, praca zbiorowa** – książka jest punktem odniesienia dla całej panoramy stosunków polsko-ukraińskich w ostatnich 106 latach. Od rewolucji bolszewickiej w 1917 roku, która zaciążyła na siedem dekad nad naszą częścią Europy, po dzisiejszą rosyjską agresję na Ukrainę, oba narody przeszły daleką drogę – swoją i w relacji między sobą. Publikacja ta stanowi zapis wiedzy i dotychczasowego dialogu, który może stać się wzmocnieniem docelowego porozumienia. Przyjęto formę kalendarium adnotowanego jako dającą największe szanse na objęcie całego procesu: rodzenia się wzajemnych konfliktów w okresie przedwojennym, apogeum wrogości w latach 1939–47, wysiłków powojennych, mających osłabić siłę niedawnej wspólnej katastrofy. Zapis, utrzymujący ścisłą chronologię, ma stanowić podstawę do przyszłego „zamykania rachunków”. Uzgodniwszy linię zasadniczych wydarzeń, Polacy i Ukraińcy zyskają większą szansę, by wspólnymi siłami ostatecznie przełamać traumę tragicznej przeszłości.
- Wersja ukraińska publikacji: [Волинь 1943 – апогей](#).

PROMOCJA DZIAŁAŃ / KOMUNIKACJA ZEWNĘTRZNA

W roku 2023 promocja działań Fundacji Ośrodka KARTA odbywała się w znaczącej mierze w Internecie, przez udział w audycjach radiowych oraz za pośrednictwem specjalnie organizowanych wydarzeń, np. spotkań autorskich. Przy realizacji materiałów promocyjnych dot. książek oraz kwartalnika w Internecie nacisk położono na formę audiowizualną i współpracę z influencerami lub podcastami – w ostatnich czasach będącą jedną z najbardziej skutecznych sposobów promocyjnych. Dzięki temu grupa docelowa jest poszerzana o młodszych odbiorców.

Fundacja Ośrodka KARTA pojawiała się zarówno w mediach ogólnopolskich i regionalnych. O publikacjach i działaniach KARTY informowały znane rozgłośnie radiowe (np. Jedyńka, RDC, TOK FM), czasopisma (np. „Gazeta Wyborcza”, „Duży Format”, „Polityka”, „Newsweek”, „Vogue. Polska”), serwisy internetowe (np. Onet, AszDziennik, dzieje.pl, histmag.pl, granice.pl). Omówienia kwartalnika „Karta” i publikacji Fundacji Ośrodka KARTA pojawiły się także w podcastach („2 historyków 1 mikrofon”, „Literatura ze środka Europy”) i na kanale YouTube „Łukasz Kazek History Story” (tam publikacji *Grabież* poświęcono cały odcinek).

Przez cały rok prowadzona była strona internetowa Fundacji Ośrodka KARTA, księgarnia internetowa Fundacji Ośrodka KARTA, social media (głównie Facebook i Instagram oraz Twitter). Do odbiorców przynajmniej raz w miesiącu trafiał newsletter informujący o nowościach i działaniach Fundacji.

Fundacja Ośrodka KARTA w 2023 roku objęła patronatem: Ogólnopolską Sesję Naukową pt. „*Historia magistra vitae. Pamięć i polityka historyczna od starożytności do czasów współczesnych*” zorganizowaną przez Studencki Klub Międzyepokowych Badań Historycznych UW; Konferencję naukową „*Kobiety i codzienność*” organizowaną przez Studenckie Koło Naukowe Historyków UW; Warszawski Festiwal Filmów o Tematyce Żydowskiej „*Kamera Dawida*”; „*Księgę Pamięci Żydów Wołomińskich*” Fundacji Zikaron.

W okresie od stycznia do kwietnia była realizowana kampania fundraisingowa Odkrywaj nieznane historie. Przekaż 1,5% podatku – alfabet KARTY”.

4 czerwca w Witrynie Domu Wschodniego odbyło się uroczyste otwarcie wystawy „Witryna Wolności” - wydarzenie z okazji rocznicy pierwszych wolnych wyborów '89. Było ono realizowane wspólnie z Dzielnicą Śródmieście m.st. Warszawy. Wzięli w nim m.in. udział: członek formacji artystycznej „Gruppa” - Paweł Kowalewski, artysta grafik, autor plakatów wyborczych - Andrzej Budek, operator filmowy – Jacek Petrycki oraz Zbigniew Gluza.

W sierpniu i wrześniu został zorganizowany cykl spotkań dla seniorów w Witrynie Domu Wschodniego, gdzie zachęcano do badań nad pamięcią i archiwizowania wspomnień, co leży w misji Fundacji Ośrodka KARTA. Za przykłady posłużyły publikacje wydawnictwa Fundacji Ośrodka KARTA o tematyce rodzinnej: „*Rodzina z niepamięci*”, „*Dom w Mordach*”, „*Firma*”.

25 kwietnia 2023 na deskach Sceny Kameralnej Teatru Polskiego im. Arnolda Szyfmana w Warszawie miał miejsce specjalny wieczór „*Jan Lityński: wizja Polski ze środka Peerelu*”, poświęcony działaczowi opozycji demokratycznej, publicyście i obrońcy praw człowieka.

Wydarzenie zorganizowane było we współpracy z Teatrem Polskim w Warszawie. Podczas spotkania wspomnieniami związanymi z Janem Lityńskim podzielili się działacze opozycyjni Peerelu. Patronatem medialnym spotkanie objął dziennik „Rzeczpospolita”.

W maju wraz z Instytutem Francuskim w Warszawie zorganizowano 2 spotkania wokół książki „*Historia dziadków, których nie miałem*” z Ivanem Jablonką. Jedno odbyło się w Instytucie Kultury Polskiej UW (22 maja), a drugie w Mediatece Instytutu Francuskiego (23 maja). Oba spotkania były promowane na socialmediach i mediach własnych Fundacji Ośrodka KARTA. Opublikowano wtedy również duży wywiad w „Dużym Formacie” Tomasza Kwaśniewskiego z Ivanem Jablonką.

W współpracy z Teatrem Polskim w Warszawie zorganizowano cykl 3 spotkań (po 1 w miesiącu wrzesień, październik, listopad) „*Metoda KOR-u – od źródła na Mazowszu do wolności społeczeństw*”. Patronat honorowy nad cyklem objął Adam Struzik, Marszałek Województwa Mazowieckiego, a partnerem był Samorząd Województwa Mazowieckiego.

Każde ze spotkań miało określony temat związany z wyprowadzeniem analogii walki o demokrację przed 1989 w Polsce, a obecnej sytuacji w Rosji. Pierwsze spotkanie o nazwie „*Ruch społeczny – sposób na systemową opresję*” odbyło się 26 września, drugie „*Apel do*

społeczeństwa – głos protestu mniejszości” 20 października, a trzecie „*KOR–Solidarność–KO – odpowiedzialność elity społecznej*” 21 listopada. Wszystkie wydarzenia były rejestrowane video i promowane w mediach własnych Fundacji Ośrodka KARTA.

7 września w ukraińskim portalu ukazał się wywiad ze Zbigniewem Gluzą o historii i misji Fundacji Ośrodka KARTA. <https://birdinflight.com/en/portrait/zbigniew-gluza.html>

26 października w Kinie Iluzjon odbyła się premiera filmu „*KARTA. Archipelag pamięci*”. Jest to film opowiadający historię i misję działalności Fundacji Ośrodka KARTA. Jego emisja odbyła się w TVP Historia i TVP Dokument 5 i 6 grudnia 2023. Reżyserka filmu opowiedziała o nim na antenie „*Radia Dla Ciebie*”.

27 października odbył się Dzień Norweski w Witrynie Domu Wschodniego, w ramach którego jeden z segmentów spotkania był przeznaczony na rozmowę o publikacji Fundacji Ośrodka KARTA „*Droga na północ. Antologia norweskiej literatury faktu*”. Rozmowę z twórcami książki, Agnieszką Knyt i Pawłem Urbanikiem, poprowadziła Justyna Czechowicz, tłumaczka i animatorka kultury.

W ramach współpracy z Kulczyk Investments i Radio357 zrealizowano podcast na podstawie książki Fundacji Ośrodka KARTA „*Prekursorzy. Dwadzieścia wizji lepszego świata*”. Podcast o tym samym tytule zawierał 20 odcinków publikowanych co tydzień w poniedziałki. W każdym została zaprezentowana Fundacja Ośrodka KARTA. Każdy odcinek był promowany na Facebooku Fundacji Ośrodka KARTA i Radia357, informacja pojawiła się w newsletterze oraz na stronie: <https://radio357.pl/lp/prekursorzy/>

19 grudnia Zbigniew Gluza wystąpił w programie Autorski Kwadrans (<https://www.facebook.com/events/1636388367179120/>), w którym opowiedział o Fundacji Ośrodka KARTA i jej publikacjach. Ponadto pojawiło się również kilka wywiadów w prasie polskiej i zagranicznej.

Promocja kwartalnika „Karta”:

Informacja o publikacji kolejnych numerów kwartalnika była rozsyłana przez informację prasową, newsletter Fundacji Ośrodka KARTA (2 tysiące odbiorców). O każdym numerze opowiadali redaktorzy na antenie „*Radia Dla Ciebie*”. Wszystkie numery były wysłane do influencerów, którzy promowali kwartalnik. Z jedną znaną influencerką (Żydoteka) została nawiązana płaćna współpraca przy „*Karcie*” nr 115. W serwisie onet.pl pojawiły się przedruki skróconych materiałów. Ponadto każdy numer miał swoją serię postów i relacji na Facebooku i Instagramie (łącznie kilkanaście na numer). Przy „*Karcie*” nr 114 odbyło się spotkanie w formie debaty promujące numer: <https://fb.me/e/3AiI9I9SW>. 22 kwietnia zorganizowano spotkanie z prof. Robertem Trabą w Muzeum Tradycji Kolejowej w Węgorzewie.

Promocja publikacji wydawnictwa Fundacji Ośrodka KARTA:

O wszystkich publikacjach informowano w mediach własnych Fundacji Ośrodka KARTA oraz poprzez rozsyłanie informacji prasowej. Starano się o recenzje książek w wielu magazynach opiniotwórczych, kulturalnych i historycznych. Wszystkie otrzymały po kilka recenzji lub omówień/poleceń. Współpracowano z influencerami, prowadzącymi kanały w serwisie YouTube i podcasterami, aby promowali tegoroczne i dawniejsze publikacje. Darmowe egzemplarze recenzenckie wysyłano również zaprzyjaźnionym dziennikarzom lub publicystom zajmującymi się daną tematyką. O wielu z nich opowiadano w audycjach radiowych. Większość tytułów została zgłoszona do nagród o tematyce historycznej, literatury faktu lub znaczącego wkładu w budowanie tożsamości historycznej. Ponadto zorganizowano spotkania (zapowiedzi spotkań i relacje z nich również przedstawiono w mediach Fundacji Ośrodka KARTA) lub inne działania promocyjne przy tych publikacjach:

- ***Ucieczka na Marstrand*** Anna Grinzweig Jacobsson

16 i 19 stycznia odbyły się spotkania autorskie wokół książki. Pierwsze w Krakowie w Centrum Kultury Żydowskiej z autorką książki rozmawiali Sławomir Kaprański i Joachim S. Russek. Drugie spotkanie odbyło się w Warszawie w JCC, gdzie rozmawiali Patrycja Dołowy i Jurek Hirschberg.

- ***Maria Lubomirska. W słowach i obrazach***

21 kwietnia odbyło się spotkanie wokół książki w Domu Spotkań z Historią. Z Julią Kotomską, Jerzym Morawskim, Marcinem Brzezińskim rozmawiała Estera Flieger.

Dodatkowo 28 września w Pałacu w Małej Wsi zorganizowano drugie spotkanie poświęcone prezentacji albumu.

- ***Konspiracja warszawska 1939–1944. Historie mówione***

28 marca odbyło się spotkanie wokół książki w Domu Spotkań z Historią. Z Dominikiem Czapigo, Magdą Szymańską, Jarosławem Pałą rozmawiała Estera Flieger.

- ***Nasze życie wszędzie. – Siemieńscy***

10 lutego odbyło się spotkanie autorskie z bohaterami książki i redaktorką w Warszawie w Klubokawiarni Pożyteczna.

- ***Cena odmowy. Opór żydowskiego więźnia politycznego wobec Sowietów 1939–1949***

12 października odbyło się spotkanie wokół książki z autorem wyboru, Janem Witlinem, w Żydowskim Instytucie Historycznym. Poprowadził je dziennikarz Mariusz Nowik.

- ***Dni długie jak wieki. Świadectwo z ukrycia od powstania w getcie warszawskim 1943–1944***

24 maja spotkanie wokół książki prowadzone przez Justynę Sobolewską z Barbarą Engelking, Marianem Turskim i Zbigniewem Gluzą w Muzeum Historii Żydów Polskich POLIN z gościnnym udziałem Anny Lewkowicz.

- ***Grabież. Historia majątku rodzinnego i nazistowskiego skarbu***

We współpracy z kanałem YouTube'owym „Łukasz Kazek - History story” stworzono film *Niemka i Żyd*, który zebrał ponad 150 tys wyświetleń: <https://www.youtube.com/watch?v=nQLWaHMDZJE>

- ***Kluchy z Koszutki. Od familoków do bloków***

17 października zorganizowano spotkanie w Czytelni Naukowej nr XXI w Warszawie z Barbarą Romer-Kukulską, które poprowadził Grzegorz Buczek. Gościnnie wystąpił również Adam Romer.

- ***Narrator rzeczywistości. Autoportret odczytany***

29 października we współpracy z Warsaw Jewish Film Festival zorganizowano spotkanie w JCC Warszawa, z Wiesławem Powagą rozmawiał Karol Płatek. Spotkanie skupiło się na wątkach żydowskich zawartych w książce.

- ***Decyzje „Bora”. (Auto)biografia Tadeusza Komorowskiego – kawalerzysty, olimpijczyka, dowódcy, wodza, premiera***

3 grudnia podczas XXXI Targów Książki Historycznej w Warszawie zorganizowano spotkanie wokół książki prowadzone przez Karola Płatka. Wystąpili: red. Wojciech Rodak, Piotr Piniński i syn Tadeusza Komorowskiego, Adam Komorowski. Spotkanie było połączone z premierą książki o malarstwie Ireny Komorowskiej, żony Tadeusza Komorowskiego.

- ***Zamojszczyzna. 1918–1959***

8 grudnia zorganizowano spotkanie w Lublinie z udziałem Zbigniewa Gluzy i Agnieszki Knyt w rozmowie z Rafałem Wnukiem. Fundacja Brama Grodzka, partner wydarzenia, transmitowała je, nagranie można znaleźć w serwisie YouTube: <https://www.youtube.com/watch?v=TGkYRM78xNc>

Dodatkowo o każdej wydanej publikacji informowaliśmy poprzez **kanaly własne Fundacji Ośrodka KARTA** (w tym reklamy płatne na Facebooku i Instagramie):

- strona internetowa Fundacji Ośrodka KARTA;
- strona internetowa księgarni wydawnictwa Fundacji Ośrodka KARTA;
- Facebook (ok. 24 000 obserwujących);
- Instagram (ok. 2 100 obserwujących);
- YouTube (ok. 450 subskrybentów)
- Newsletter rozsyłany co dwa tygodnie do ok. 3 500 odbiorców.

Targi książki i akcje marketingowe związane z publikacjami:

- **Międzynarodowe Targi Książki w Warszawie**

Fundacja Ośrodka KARTA miała swoje stoisko podczas Międzynarodowych Targów Książki w Warszawie. Sprzedawane były jej publikacje, kwartalnik (w tym numery archiwalne) oraz pocztówki w promocyjnych cenach.

- **Targi Pięknej Książki w Piasecznie**

Fundacja Ośrodka KARTA po raz pierwszy wzięła udział w Targach Pięknej Książki w Piasecznie. Na stoisko wybrano specjalnie wyselekcjonowane publikacje z wielu lat, aby pokazać stałą dbałość o jakość wydawanych książek.

- **Targi Książki Historycznej w Arkadach Kubickiego**

Fundacja Ośrodka KARTA miała swoje stoisko podczas Targów Książki Historycznej w Arkadach Kubickiego. Sprzedawane były jej publikacje, kwartalnik (w tym numery archiwalne) oraz pocztówki w promocyjnych cenach.

- **Wyprzedaż książek na koniec wakacji -80% na serię świadectwa**

Na koniec wakacji i początku nowego roku szkolnego zorganizowano dużą promocję w księgarni Fundacji Ośrodka KARTA na serię Świadectwa. XX wiek.

- **Jesienna wyprzedaż „Powitaj jesień z dobrą książką”**

Z okazji nadejścia jesieni zorganizowano przecenę części tytułów.

- **Zimowa wyprzedaż: „Podziel się historią na święta”**

Z okazji świąt Bożego Narodzenia zorganizowano przecenę części tytułów, które nadają się na prezenty dla bliskich i podzielono je na kilka kategorii, aby ułatwić wybór czytelnikom.

Poza tym Fundacja Ośrodka KARTA wzięła udział w akcjach promocyjnych, wyprzedażowych, okolicznościowych, targach książki organizowanych na platformach dystrybuujących ebooki: publio.pl, virtualo.pl, Empik.com + Empik Go, ebookpoint.pl.

INNE DZIAŁANIA

— **Witryna Domu Wschodniego (pl. Konstytucji 6)**. W 2023 kontynuowaliśmy działalność Witryny Domu Wschodniego w Warszawie, tworząc w tym miejscu bezpieczną przestrzeń dla białoruskich, ukraińskich i rosyjskich społeczności dysydenckich do organizowania wydarzeń związanych z obroną wolności i demokracji w ich krajach. Grono naszych partnerów powiększyło się o nieobecną dotychczas w Witrynie diasporę gruzińską. Rozszerzaliśmy ponadto współpracę z innymi organizacjami pozarządowymi, ośrodkami oraz ruchami dysydenckimi i aktywistami działającymi w Polsce.

Zorganizowaliśmy blisko 80 spotkań tematycznych, w tym m.in. kilka dużych debat publicznych, kilkanaście pokazów filmów dokumentalnych, a także cztery wystawy – zdjęć (poświęconych rocznicy pierwszych częściowo wolnych wyborów do Sejmu i Senatu w

Polsce w 1989), ukraińskich i gruzińskich grafik i obrazów oraz rosyjskich plakatów antywojennych.

Nieustannie pracowaliśmy nad ukraińsko-, białorusko- i rosyjskojęzycznymi zasobami biblioteki i archiwum. Wstępnie opracowane zostały katalogi dwóch największych zbiorów – białoruskiego i rosyjskiego. Powołane zostały także honorowe rady tych zbiorów, składające się z białoruskich i rosyjskich historyków oraz ekspertów ds. kultury. Znajdujące się w Witrynie zasoby były i są przez nas sukcesywnie powiększane o kolejne publikacje, czego najlepszym dowodem są pierwsze kolekcje w języku gruzińskim. W czerwcu zainstalowaliśmy regały w czytelnicy, pojawiły się tam również biurka i fotele, a we wrześniu zamontowaliśmy regały ruchome w bibliotece i archiwum.

Od września 2023 Witryna działa w nowym rytmie, który został wypracowany wspólnie z przedstawicielami czterech najaktywniejszych w tym miejscu diaspor – białoruskiej, ukraińskiej, rosyjskiej i gruzińskiej. Nasza nowa strategia programowa opiera się na oddaniu Witryny poszczególnym diasporom konkretnego dnia tygodnia do całkowitego „zagospodarowania”. Ustanowione zostały „gruzińskie poniedziałki”, „białoruskie wtorki”, „rosyjskie środy” i „ukraińskie piątki” (czwartek przewidziany jest na działania własne KARTY oraz nowe inicjatywy). Nad organizacją i przebiegiem wymienionych dni czuwają ich gospodarze. Są to osoby znające język narodowy i polski, które w pierwszej części dnia przyjmują zainteresowanych danym krajem, przygotowują związane z nim środowiskowe spotkania, szkolenia czy wspólne działania dokumentacyjne, a także udostępniają gromadzone w Witrynie zbiory biblioteczne i archiwalne. Wydarzenia wieczorne prowadzone są natomiast przez różne współdziałające grupy danej diaspory i są otwarte dla szerokiej publiczności (często z tłumaczeniem symultanicznym).

Zainaugurowany jesienią 2022 cykl polsko-ukraińskich spotkań zatytułowany „Wspólne Sprawy” został przeniesiony w 2023 z Witryny Domu Wschodniego do Teatru Polskiego w Warszawie. W roli współorganizatorów do Fundacji Ośrodka KARTA i Związku Ukraińców w Polsce dołączyły jeszcze dwie organizacje – Fundacja Ukraiński Dom oraz Fundacja Edukacja dla Demokracji. W ramach tego cyklu odbyły się trzy wydarzenia. Pierwsze poświęcone „*Drogom do niepodległości*” odbyło się w kwietniu. Do dyskusji o początkach polskiej i ukraińskiej niepodległości, o konflikcie polsko-ukraińskim i o sojuszu wojskowym 1920 roku, a także pamięci historycznej tych wydarzeń zaprosiliśmy profesora Jana Jacka Bruskiego i profesora Władysława Werstiuka, natomiast o refleksję na temat podobieństw i różnic polskiej i ukraińskiej drogi do odzyskania niepodległości w latach 1989-1991 poprosiliśmy profesor Olę Hnatiuk i profesora Andrzeja Friszke. Miesiąc później zorganizowaliśmy drugie spotkanie zatytułowane „*Doświadczenia wojny*”. Do dyskusji na ten temat zaprosiliśmy profesora Jarosława Hrycaka, profesora Grzegorza Motykę, reżyserkę Svitlanę Oleshko i profesora Rafała Wnuka. Obydwa wydarzenia składały się również z części artystycznej i były transmitowane na żywo na naszych i naszych partnerów profilach w mediach społecznościowych. Na początku października odbył się natomiast, zamykający wspomniany cykl, „*Kongres solidarności polsko-ukraińskiej*”, który podzieliliśmy na dwie części. Pierwsza, bez udziału publiczności, odbyła się w tematycznych podstolikach, w trakcie drugiej – na Scenie Kameralnej Teatru Polskiego – uczestnicy pierwszej części podzielili się wnioskami z wcześniejszej dyskusji. Wspólnie przedstawiliśmy nasze rekomendacje, skierowane nie tylko do różnych środowisk współpracujących z ukraińskimi partnerami, ale również do władz. Zaprezentowaliśmy także raport z ankiety, którą skierowaliśmy do wielu podmiotów, zaangażowanych we współpracę polsko-ukraińską. Kongres zakończył się koncertem zespołu Dagadana, który jest przykładem polsko-

ukraińskiej współpracy, przynoszącej piękne owoce. Od ponad piętnastu lat członkowie tego zespołu znakomicie łączą elementy kultury polskiej i ukraińskiej za pomocą jazzu, elektroniki i world music.

Od lutego do października 2023 realizowaliśmy, wspólnie z NORLA (Norwegian Literature Abroad), Inicjatywę zatytułowaną „*Obywatele przeciw totalitaryzmowi. Strategia programowa Witryny Domu Wschodniego w Warszawie jako miejsca dialogu narodów Europy Wschodniej*”, której głównym celem było przygotowanie długoterminowej strategii programowej (2023-2025) dla Witryny Domu Wschodniego, uwzględniającej potrzeby i interesy różnych grup etnicznych i narodowościowych, m.in. Ukraińców, Białorusinów i Rosjan (więcej na ten temat powyżej). Inicjatywa ta została dofinansowana ze środków Funduszu Wymiany Dwustronnej w ramach Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego (MF EOG) i Norweskiego Mechanizmu Finansowego 2014-2021 w ramach Programu „Kultura”, którego Operatorem jest Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

W ramach tej Inicjatywy zorganizowaliśmy także Dzień Norweski (27 października 2023). Było to otwarte dla publiczności wydarzenie, objęte Honorowym Patronatem Ambasady Królestwa Norwegii w Polsce, poświęcone historii i zmianom społeczno-politycznym w Europie Wschodniej i Azji Środkowej oraz roli literatury non-fiction we współczesnym świecie. Odbędzie się ono w całości w dwóch językach, po polsku i angielsku, z tłumaczeniem symultanicznym. Podzieliliśmy to wydarzenie na trzy części. Podczas pierwszej zaprezentowaliśmy naszą publikację „*Droga na Północ. Antologia norweskiej literatury faktu*”. To unikalna kolekcja najważniejszych i najciekawszych zapisów świadków historii tego kraju w XX wieku. Druga część to spotkanie z Aage Borchgrevinkiem, norweskim działaczem na rzecz praw człowieka, członkiem Norweskiego Komitetu Helsińskiego i autorem książki „*The Rise and Rule of a Kremlin Warlord*”. Wydarzenie zamknęła natomiast debata pt. „*Opowiadając Europę Wschodnią i Azję Środkową: rola literatury non-fiction*”, w której wzięli udział: Aage Borchgrevink, Dina Roll-Hansen, przedstawicielka NORLA, Ludwika Włodek – publicystka, dziennikarka i socjolożka, zajmująca się Azją Środkową, Igor Stankevich – dziennikarz, kurator diaspory białoruskiej w Witrynie Domu Wschodniego, Razhden Chikhoria – badacz, znawca gruzińskiej literatury, kurator diaspory gruzińskiej w Witrynie Domu Wschodniego i Zbigniew Gluza – prezes Fundacji Ośrodka KARTA, redaktor i wydawca.

Także w tej przestrzeni realizowane były działania „Memoriału” – w ramach projektu finansowanego przez National Endowment for Democracy. Okres od 1 stycznia do 31 marca poświęcony był przygotowaniom międzynarodowej konferencji „*Trzecie czytania ku pamięci Arseny’ego Rogińskiego*”, która odbyła się w Warszawie w dniach 30–31 marca, a 16 listopada odbył się w Witrynie okrągły stół „*Dysydenci i imperium*”, w którym uczestniczyli Stefania Kulaeva, Evgeniy Zakharov, Grzegorz Przebinda i Alexander Daniel.

Także działa tu „Memorial Polska”, bezpośredni przedstawiciel w Polsce rosyjskiego „Memoriału” na emigracji, organizując w jego imieniu wiele spotkań.

— Zaplecze

W 2023 ze środków Fundacji PGNiG im. Ignacego Łukasiewicza został doposażony lokal Witryny Domu wschodniego przy Pl. Konstytucji 6:

- zakupiono i zainstalowano regały ruchome dla przestrzeni archiwalno-bibliotecznej – system był robiony na wymiar pomieszczenia;
- zakupiono i postawiono regały stacjonarne do czytelnicy zbiorów cyfrowych – gotowy system o odpowiednich wymiarach;
- zakupiono i skonfigurowano osobny serwer dedykowany bezpieczeństwu danych księgowo-zarządczych Fundacji Ośrodka KARTA (także wobec ryzyka ataków hakerskich na Witrynę Domu Wschodniego i Bibliotekę Cyfrową FOK).